

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.)

โครงการพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารโบราณ
เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ

สนองพระราชดำริ

รายงานผลการดำเนินงาน

โดย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ประจำปีงบประมาณ 2565
(พฤศจิกายน 2564 - สิงหาคม 2565)

โครงการพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารโบราณ
เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ

อาจารย์ ดร. เลอสันต์ ฤทธิจันทร์	สาขาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา คณะครุศาสตร์
อาจารย์พัฒนา ประเสริฐสังข์	สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรัญญา มณีทอง	สาขาวิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

รายงานผลการดำเนินงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ประจำปีงบประมาณ 2565
(พฤศจิกายน 2564 - สิงหาคม 2565)

คำนำ

รายงานผลการดำเนินงานฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน โครงการพืชสมุนไพร
ท้องถิ่นจากเอกสารโบราณ เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ ในรอบปีงบประมาณ
2565 โดยการดำเนินงานของโครงการต่อเนื่องจากโครงการสังคายนาตำรายาโบราณจากคัมภีร์โบราณ
ในจังหวัดบุรีรัมย์ (ฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และ วัดอิสานทะเลเม
ชัย อำเภอลำปลายมาศจังหวัดบุรีรัมย์) ในรอบปีงบประมาณ 2564 ซึ่งได้รวบรวมรายชื่อสมุนไพรที่
ปรากฏในตำรายาโบราณ และลงพื้นที่สำรวจหาสมุนไพรจากหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านในจังหวัดบุรีรัมย์
เพื่อทำการเก็บข้อมูล การมีอยู่ของสมุนไพร และการได้มาซึ่งสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรค พร้อมทำการ
ระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร

คณะผู้จัดทำโครงการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
สิงหาคม 2565

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารโบราณ เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ ได้ดำเนินงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ดังนี้ ได้รวบรวมรายชื่อสมุนไพรที่พบในตำรายาโบราณที่ได้จากผลการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. ปี 2564 และได้ลงพื้นที่สอบถามข้อมูลด้านการใช้สมุนไพรกับหมอยาสมุนไพรทั้ง 10 ท่านที่ได้เชิญมาทำการสังคายนาตำรายาโบราณในการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. ปี 2564 จากการลงพื้นที่สอบถามข้อมูลด้านสมุนไพรกับหมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน ได้แก่ นายหอม หะทัยทาระ บ้านงิ้ว ตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ นายประกาศิต อำไพพิศ ตำบลสะแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ และ นายแสวง จำปาแดง บ้านโนนสำราญ ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สมุนไพรที่หมอยาใช้ส่วนใหญ่ได้จากการจ้างคนหาของป่าไปเก็บให้ เนื่องจากหมอยามีอายุคนช้ำเยอะการเดินป่าเองค่อนข้างลำบาก ยิ่งไปกว่านั้นพืชสมุนไพรบางชนิดต้องเก็บจากป่าของจังหวัดอื่น ๆ เพราะทางภาคอีสานค่อนข้างหายาก แต่ยังมีหมอยาสมุนไพรบางท่านที่ปลูกสมุนไพรไว้ในบริเวณบ้าน และที่นาของตัวเอง เพื่อนำมาใช้ในการรักษาโรคให้คนในชุมชน สมุนไพรที่พบส่วนใหญ่เจริญเติบโตได้ดีในป่าดิบแล้ง เป็นป่าที่อยู่ในพื้นที่ค่อนข้างราบหรือตามหุบเขา มีความชุ่มชื้นน้อย พบในแถบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สำหรับสมุนไพรที่ปรากฏในตำรายาโบราณสมุนไพรจากผลการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. ปี 2564 มีจำนวน 14 ชนิด ได้แก่ กระตูลูกเห่า ย่านางแดง จันทน์แดง เฌียงพ้านางแอ เข็มขาวใบใหญ่ เช็ดดอกแดง นมวัว ฝรั่งเสน ตีนตุ๊ก นมสาว ทองพันชั่ง รวงแดง ขมิ้นเครือ และแคป้า นอกจากนั้นยังพบสมุนไพรพื้นบ้านที่สามารถใช้เป็นยารักษาโรคได้อีก 36 ชนิด ได้แก่ เถาวัลย์เปรียง สับเสือตอ ว่านตะขาบ ว่านชักมดลูก เขยตาย เพชรสังฆาต นมแมว คนทา บอระเพ็ด พญารากดำ สะค้าน คัดลั่น กรวยป่า มะหาด พญาบาท มะหวด กระเบา เถาน้ำเหนียว ประดงเลือด นมวัว คัดเค้า กระปือเจ็ดตัว สารภี เถา แส้ม้า ม้ากระทืบโรง กระไต่ลิง เถาคันแดง มะดัน กันเกรา ก้างปลาแดง ท้าวยายหม่อม พญาไฟ กระบก มะกา มะเดื่อปล้อง เตารั้ง และพญาช้างสาร โดยจะเห็นว่าสมุนไพรโบราณบางชนิดยังมีการปลูกและใช้ในการรักษาโรคของหมอยาสมุนไพรในปัจจุบัน ด้วยคุณสมบัติทางยาของพืชเหล่านั้นสามารถรักษาอาการเจ็บ ป่วย และยังใช้เป็นตัวเข้ายาในหลายตำรับได้

สารบัญ

เนื้อหา	หน้าที่
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์ของโครงการ	1
เป้าหมายของโครงการ	2
ตัวชี้วัดของโครงการ	2
บทที่ 2 ขั้นตอนการทำงาน	3
กิจกรรมของโครงการ	3
ขั้นตอนการดำเนินการโครงการ	3
ระยะเวลาการดำเนินงาน	4
สถานที่ดำเนินการ	4
หน่วยงานรับผิดชอบ	4
แผนการดำเนินงาน	5
แผนการเบิกจ่ายเงิน	5
การติดตามประเมินผล	5
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	6
ประเภทกิจกรรม	6
บทที่ 3 ผลการดำเนินงาน	7
การลงพื้นที่สำรวจพืชสมุนไพร	8
สมุนไพรที่ปรากฏในตำรายาโบราณ	11
พืชสมุนไพรที่ปรากฏในพื้นที่สำรวจ	18
บทที่ 4 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	39
บทที่ 5 การนำไปใช้ประโยชน์และขยายผล	40

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

เอกสารโบราณเป็นเอกสารชั้นต้นที่มีความสำคัญต่อวงวิชาการเป็นอย่างมาก เพราะในอดีตมีการบันทึกความรู้ ความคิด วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม บทสวด วิธีชีวิต และตำรายา เป็นต้น ของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งจะบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ โดยใช้ตัวอักษรที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษและใช้ในวัฒนธรรมของตน ตัวอย่างเช่น อักษรขอม อักษรธรรม และอักษรไทยน้อย ซึ่งบรรดาข้อมูลที่อยู่ในเอกสารโบราณเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา วิธีชีวิต ความศรัทธา ความเชื่อของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละชุมชน ดังนั้นเอกสารโบราณจึงมีคุณค่าต่อการศึกษาและการอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่ง

ตามที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริบางประการเกี่ยวกับ “การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช” ดังนั้นโครงการพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารโบราณ เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ ได้ดำเนินงานในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชภายใต้การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการรวบรวมข้อมูลของพืชสมุนไพรที่ปรากฏในตำรายาโบราณที่ได้จากการปริวรรตเอกสารโบราณฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และฉบับวัดอิสานทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งคณะผู้ดำเนินงานโครงการจะลงพื้นที่สำรวจพืชสมุนไพร ระบุชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ ถ่ายภาพ และระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป รวมทั้งรวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพรจัดทำเป็นรูปเล่มต้นฉบับพิมพ์สี และเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้สู่แวดวงวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
2. เพื่อสำรวจพืชสมุนไพรจากเอกสารโบราณ ระบุชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ ถ่ายภาพ และระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร
3. เพื่อรวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพรจัดทำเป็นรูปเล่มต้นฉบับพิมพ์สี และเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้สู่แวดวงวิชาการ

เป้าหมายของโครงการ

รวบรวมพืชสมุนไพรจากเอกสารโบราณฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และฉบับวัดอิสานทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ระบุชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ ภาพถ่าย และระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร เพื่อการต่อยอดองค์ความรู้ทางวิชาการ เช่น การศึกษาฤทธิ์ทางยา การปรุงยาเพื่อรักษาโรคหรืออาการต่าง ๆ ในมนุษย์ต่อไป

ตัวชี้วัดของโครงการ

เชิงปริมาณ

จำนวนพืชสมุนไพรจากเอกสารโบราณ ที่ได้จากการสำรวจและรวบรวมข้อมูล 50 ชนิด

เชิงคุณภาพ

ได้ข้อมูลพืชสมุนไพรจากเอกสารโบราณที่มีการระบุชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ ภาพถ่าย และพิกัดทางภูมิศาสตร์จัดทำเป็นรูปเล่มพิมพ์สี

บทที่ 2

ขั้นตอนการทำงาน

กิจกรรมของโครงการ

1. รวบรวมรายชื่อสมุนไพรที่ได้จากการปริวรรตเอกสารโบราณฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และฉบับวัดอีสานทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
2. ติดต่อหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่มีการปลูกหรือหาพืชสมุนไพรในท้องถิ่นได้
3. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลพืชสมุนไพร ถ่ายภาพดิจิทัล และระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร
4. รวบรวมข้อมูล ภาพถ่าย ชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ และข้อมูลอื่นๆ จัดทำเป็นรูปเล่ม

ขั้นตอนการดำเนินการโครงการ

1. รวบรวมรายชื่อสมุนไพรที่ได้จากการปริวรรตเอกสารโบราณฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และฉบับวัดอีสานทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
2. ติดต่อหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่มีการปลูกหรือหาพืชสมุนไพรในท้องถิ่นได้
3. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลพืชสมุนไพร ถ่ายภาพดิจิทัล และระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร
4. รวบรวมข้อมูล ภาพถ่าย ชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ และข้อมูลอื่นๆ จัดทำเป็นรูปเล่ม

ระยะเวลาการดำเนินงาน

เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 - เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2565

กิจกรรม	ปี พ.ศ. 2563-2564								
	ไตรมาสที่ 1			ไตรมาสที่ 2			ไตรมาสที่ 3		
	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.
วางแผนโครงการ (P)									
ประชุมคณะผู้ดำเนินงานโครงการเพื่อวางแผนการทำงาน	←→								
ขออนุมัติโครงการ	←→	→							
ดำเนินโครงการ (D)									
ดำเนินโครงการและกิจกรรมตามแผน		←							→
1) รวบรวมรายชื่อสมุนไพรที่ได้จากการปริวรรตเอกสารโบราณฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และฉบับวัดอิสานทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์			←→						
2) ติดต่อหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่มีการปลูกหรือหาพืชสมุนไพรในท้องถิ่นได้				←→					
3) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลพืชสมุนไพร ถ่ายภาพดิจิทัล และระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร				←→					
4) รวบรวมข้อมูล ภาพถ่าย ชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ และข้อมูลอื่นๆ จัดทำเป็นรูปเล่ม						←→			
ติดตามการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์(C)							←→		→
รายงานการประเมินผลโครงการ							←→		→
นำผลสรุปมาปรับปรุงเพื่อวางแผนครั้งต่อไป (A)								←→	

สถานที่ดำเนินการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ตำบลบ้านยางและตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมือง และตำเมืองแก
อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

หน่วยงานรับผิดชอบ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

แผนการดำเนินงาน

กิจกรรม	จำนวนหน่วยนับ	วงเงิน (บาท)	ทั้งระยะเวลาดำเนินการ
1) รวบรวมรายชื่อสมุนไพรที่ได้จากการปริวรรตเอกสารโบราณฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และฉบับวัดอิสานทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์		10,000	8 เดือน
2) ติดต่อหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่มีการปลูกหรือหาพืชสมุนไพร		10,000	8 เดือน

ในท้องถิ่นได้			
3) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลพืชสมุนไพร ถ่ายภาพดิจิทัล และระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร		40,000	8 เดือน
4) รวบรวมข้อมูล ภาพถ่าย ชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ และข้อมูลอื่นๆ จัดทำเป็นรูปเล่ม		30,000	8 เดือน
รวมทั้งสิ้น		90,000	

หมายเหตุ แผนการดำเนินงานกิจกรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

แผนการเบิกจ่ายเงิน

กิจกรรมหลัก	รวมงบประมาณ (บาท)	แผนการใช้จ่ายเงิน		
		ไตรมาส 1	ไตรมาส 2	ไตรมาส 3
1) รวบรวมรายชื่อสมุนไพรที่ได้จากการปริวรรตเอกสารใบลานฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และฉบับวัดอิสานทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์	10,000	-	10,000	-
2) ติดต่อหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่มีการปลูกหรือหาพืชสมุนไพรในท้องถิ่นได้	10,000	-	10,000	-
3) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลพืชสมุนไพร ถ่ายภาพดิจิทัล และระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร	40,000	-	20,000	20,000
4) รวบรวมข้อมูล ภาพถ่าย ชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ และข้อมูลอื่นๆ จัดทำเป็นรูปเล่ม	30,000		20,000	10,000

การติดตามประเมินผล

จัดทำรายงานความก้าวหน้าเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฯ และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อย่างน้อย 2 ครั้ง และรายงานสรุปผลการดำเนินงานเมื่อสิ้นปีงบประมาณ หลังเสร็จสิ้นการดำเนินงาน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. สนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
2. ข้อมูลพืชสมุนไพรจากเอกสารใบลาน ระบุชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ ภาพถ่าย และพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร
3. รวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพรจัดทำเป็นรูปเล่มต้นฉบับพิมพ์สี และเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้สู่แวดวงวิชาการ

ประเภทกิจกรรม

F : Frame (กรอบการดำเนินงาน)	A : Activity (กิจกรรม)	สัญลักษณ์
☒ F1 กรอบการเรียนรู้ทรัพยากร	☐ A1 กิจกรรมปกป้องทรัพยากร	F1A1
	☒ A2 กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมทรัพยากร	F1A2
	☐ A3 กิจกรรมปลูกรักษาทรัพยากร	F1A3
☐ F2 กรอบการใช้ประโยชน์	☐ A4 กิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากร	F2A4
	☐ A5 กิจกรรมศูนย์ข้อมูลทรัพยากร	F2A5
	☐ A6 กิจกรรมวางแผนพัฒนาทรัพยากร	F2A6
☐ F3 กรอบการสร้างจิตสำนึก	☐ A7 กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร	F3A7
	☐ A8 กิจกรรมพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากร	F3A8

บทที่ 3

ผลการดำเนินงาน

ได้ลงพื้นที่สอบถามข้อมูลด้านการใช้สมุนไพรกับหมอยาสมุนไพรทั้ง 10 ท่านที่ได้เชิญมาทำการสังคายนาตำรายาโบราณในการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. ปี 2564 จากการลงพื้นที่สอบถามข้อมูลด้านสมุนไพรกับหมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน ได้แก่ นายหอม หะทัยหาระ บ้านง้าง ตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ นายประกาศิต อำไพพิศ ตำบลสะแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ และ นายแสง จำปาแดง บ้านโนนสำราญ ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สมุนไพรที่หมอยาใช้ส่วนใหญ่ได้จากการจ้างคนหาของป่าไปเก็บให้ เนื่องจากหมอยามีอายุคนช้ำเยอะการเดินทางป่าเองค่อนข้างลำบาก ยิ่งไปกว่านั้นพืชสมุนไพรบางชนิดต้องเก็บจากป่าของจังหวัดอื่น ๆ เพราะทางภาคอีสานค่อนข้างหายาก แต่ยังมีหมอยาสมุนไพรบางท่านที่ปลูกสมุนไพรไว้ในบริเวณบ้าน และที่นาของตัวเอง เพื่อนำมาใช้ในการรักษาโรคให้คนในชุมชน สมุนไพรที่พบส่วนใหญ่เจริญเติบโตได้ดีในป่าดิบแล้ง เป็นป่าที่อยู่ในพื้นที่ค่อนข้างราบหรือตามหุบเขา มีความชุ่มชื้นน้อย พบในแถบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับสมุนไพรที่ปรากฏในตำรายาโบราณสมุนไพรจากผลการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. ปี 2564 มีจำนวน 14 ชนิด ได้แก่ กระดุกงูเห่า ย่านางแดง จันทน์แดง เฌียงพ้านางแอ เข็มขาวใบใหญ่ เช็ดดอกแดง นมวัว ผางเสน ตีนตุ้ง นมสาว ทองพันชั่ง รางแดง ขมิ้นเครือ และแคป่า นอกจากนี้ยังพบสมุนไพรพื้นบ้านที่สามารถใช้เป็นยารักษาโรคได้อีก 36 ชนิด ได้แก่ เถาวัลย์เปรียง สบู่เลือด ว่านตะขาบ ว่านชักมดลูก เขยตายเพชรสังฆาต นมแมว คนทา บอระเพ็ด พญารากดำ สะค้าน คัดลั่น กรวยป่า มะหาด พญาบาท มะหวด กระเบา เถาน้ำเหนียว ประดงเลือด นมวัว คัดเค้า กระบือเจ็ดตัว สารภี เถาเส้าม้า ม้ากระทืบโรง กระไดลิง เถาคันแดง มะดัน กันเกรา ก้างปลาแดง ท้าวยายหม่อม พญาไฟ กระบก มะกามะเดื่อปล้อง เต่าร้าง และพญาช้างสาร โดยจะเห็นว่าสมุนไพรโบราณบางชนิดยังมีการปลูกและใช้ในการรักษาโรคของหมอยาสมุนไพรในปัจจุบัน ด้วยคุณสมบัติทางยาของพืชเหล่านั้นสามารถรักษาอาการเจ็บ ป่วย และยังใช้เป็นตัวเข้ายาในหลายตำรับได้

การลงพื้นที่สำรวจพืชสมุนไพร

ได้ลงพื้นที่บ้านหอยยาสมุนไพรพื้นบ้าน คือ บ้านนายหอม หะทัยธาระ บ้านง่าง ตำบลบ้าน
ยาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ บ้านนายประกาศิต อำเภอพิศ ตำบลสะแก อำเภอสตึก จังหวัด
บุรีรัมย์ และนายแสง จำปาแดง บ้านโนนสำราญ ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์

รูปที่ 1 บ้านนายหอม หะทัยธาระ

รูปที่ 2 บ้านนายประกาศิต อำเภอฟิศ

รูปที่ 3 บ้านนายแสง จำปาแดง

สมุนไพรที่ปรากฏในตำรายาโบราณ

สมุนไพรที่ปรากฏในตำรายาโบราณสมุนไพรจากผลการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. ปี 2564 มีจำนวน 14 ชนิด ได้แก่ กระตูลูกเห่า ย่านางแดง จันทน์แดง เฌียงพ้านางแอ เข็มขาวใบใหญ่ เข็ดดอกแดง นมวัว ฝรั่งเสน ตีนตุ๊ก นมสาว ทองพันชั่ง รางแดง ขมิ้นเครือ และแคป้า ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ย่านางแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Bauhinia strychnifolia* Craib

ชื่อท้องถิ่น: ย่านางแดง

สรรพคุณ: เข้ายาบำรุงโลหิต สำหรับสตรีหลังคลอด ขณะอยู่ไฟ ช่วยให้มีดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น

2) จันทน์แดง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Dracaena loureiroi* Gagnep.

ชื่อท้องถิ่น: จันทน์แดง

สรรพคุณ: แก้พิษไข้ภายนอกและภายใน แก้ไข้ทุกชนิด

3) เฌียงพ้านางแอ

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Carallia brachiata* (Lour.) Merr.

ชื่อท้องถิ่น: เฌียงพ้านางแอ

สรรพคุณ: แก้พิษผดสำแดง แก้ไข้ สมานแผล

4) เข็มขาวใบใหญ่

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Ixora lucida* R.Br. ex Hook.f.

ชื่อท้องถิ่น: เข็มขาวใบใหญ่

สรรพคุณ: แก้ไข้ ช่วยเจริญอาหาร

5) รากแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Ventilago denticulata* Willd.

ชื่อท้องถิ่น: รากแดง

สรรพคุณ: ยาอายุวัฒนะ แก้ร้อนในกระหายน้ำ ขับเสมหะ ขับปัสสาวะ

6) เข็มดอกแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Ixora lobbii* Loudon

ชื่อท้องถิ่น: เข็มดอกแดง

สรรพคุณ: ยาขับพยาธิ แก้กักขุ แก้ไข้

7) ขมิ้นเครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Arcangelisia flava* (L.) Merr.

ชื่อท้องถิ่น: ขมิ้นเครือ

สรรพคุณ: บำรุงโลหิต แก้เบาหวาน แก้กตาแดง ตาเปื่อย ตาแฉะ

8) ฝางเสน

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Caesalpinia sappan* L.

ชื่อท้องถิ่น: ฝางเสน

สรรพคุณ: บำรุงโลหิตสตรี ขับประจำเดือน แก้ปวดฟกการ ขับหนอง

9) แคป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Dolichandrone serrulata* (DC.) Seem.

ชื่อท้องถิ่น: แคป่า

สรรพคุณ: แก้เสมหะและลม บำรุงโลหิต แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ

10) กระดุงงูเห่า

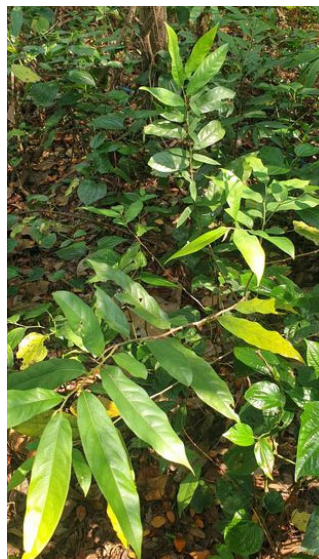

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Toddalia asiatica* (L.) Lam.

ชื่อท้องถิ่น: กระดุงงูเห่า

สรรพคุณ: แก้ซาง แก้จักษุ ต้อกระจก

11) ตีนตั่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Uvaria rufa* Blume

ชื่อท้องถิ่น: ตีนตั้ง

สรรพคุณ: ขับลม แก้กษัย

12) นมสาว

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Cansjera rheedii* J.F. Gmelin

ชื่อท้องถิ่น: นมสาว

สรรพคุณ: ลดไข้ ขับปัสสาวะ ลดไขมันในเลือด ต้านอนุมูลอิสระ ลดน้ำตาลในเลือด

13) นมวัว

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Scleropyrum pentandrum* (Dennst.) Mabb.

ชื่อท้องถิ่น: นมวัว

สรรพคุณ: บำรุงน้ำนม ช่วยทำให้มดลูกเข้าอู่เร็ว ใช้เป็นยาอายุวัฒนะ

14) ทองพันชั่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Rhinacanthus nasutus* (Linn.) Kurz.

ชื่อท้องถิ่น: ทองพันชั่ง

สรรพคุณ: ยาอายุวัฒนะ รักษาโรคความดันโลหิตสูง วัณโรคปอด

พืชสมุนไพรที่ปรากฏในพื้นที่สำรวจ

สมุนไพรที่ปรากฏในพื้นที่สำรวจจากผลการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. ปี 2564 มีจำนวน 36 ชนิด ได้แก่ เถาวัลย์เปรียง สบู่เลือด ว่านตะขาบ ว่านชักมดลูก เขยตาย เพชรสังฆาต นมแมว คนทา บอระเพ็ด พญารากดำ สะค้าน คัดลั่น กรวยป่า มะหาด พญายา มะหวด กระเบา เถาน้ำเหนียว ประดงเลือด นมวัว คัดเค้า กระบือเจ็ดตัว สารภี เถาเส้มา น้ำกระเทียมโรง กระไดลิง เถาคันแดง มะดัน ก้นเกรา ก้างปลาแดง ท้าวยายหม่อม พญาไฟ กระบก มะกา มะเดื่อปล้อง เต่าร้าง และพญาช้างสาร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ว่านตะขาบ

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Muehlenbeckia platyclada* (F.v.Muell.) Meissn.

ชื่อท้องถิ่น: ว่านตะขาบ

สรรพคุณ: แก้ก้อนใน ด้ับพิษต่างๆ พิษเลือด พิษร้อน พิษฝี แก้กฝีในปอด แก้อาเจียนจากปอด
แก้เจ็บคอ เจ็บอก

2) ว่านชักมดลูก

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Curcuma comosa* Roxb.

ชื่อท้องถิ่น: ว่านชักมดลูก

สรรพคุณ: รักษาเลือดออกจากมดลูกหลังคลอด รักษาหมดลูกอักเสบ แก้ก๊ตบอักเสบ

3) เถาว์ลย์เปรียง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Derris scandens* (Roxb.) Benth.

ชื่อท้องถิ่น: เถาว์ลย์เปรียง

สรรพคุณ: ยาอายุวัฒนะ รักษาอาการตกขาวของสตรี แก้ไข้ แก้ไอ แก้หวัด

4) สบู่เลือด

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Stephania pierrei* Diels

ชื่อท้องถิ่น: สบู่เลือด

สรรพคุณ: ยาอายุวัฒนะ บำรุงกำหนด เจริญอาหาร

5) เขยตาย

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Glycosmis pentaphylla* (Retz.) DC.

ชื่อท้องถิ่น: เขยตาย

สรรพคุณ: แก้พิษ ลดระดับน้ำตาลในเลือด แก้ไอ แก้ไข้

6) เพชรสังฆาต

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Cissus quadrangularis* L.

ชื่อท้องถิ่น: เพชรสังฆาต

สรรพคุณ: แก้กระดูกแตก กระดูกหัก รักษาโรคผิวหนัง

7) นมแมว

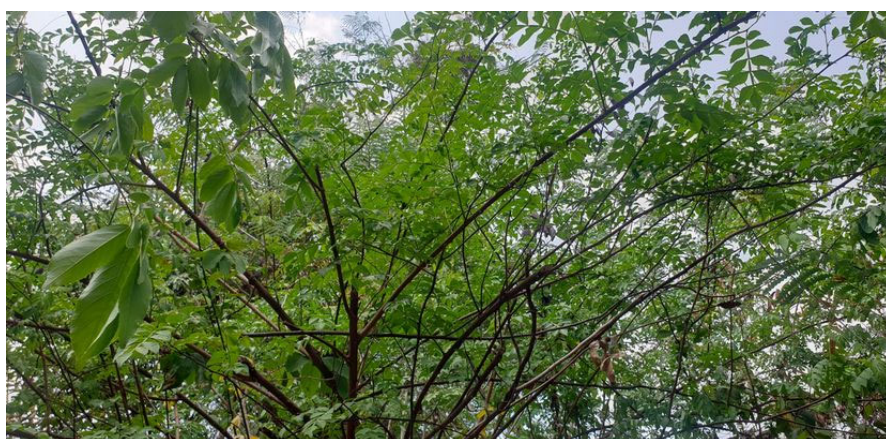

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Cyathostemma argentatum* (Blume) J.Sinclair

ชื่อท้องถิ่น: นมแมว

สรรพคุณ: แก้ไข้หวัด ไข้ทับระดู แก้ประจำเดือนมาไม่เป็นปกติ มดลูกเข้าอู่

8) คนทา

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.

ชื่อท้องถิ่น: คนทา

สรรพคุณ: ยาฟอกโลหิต กระทั่งพิษไข้ แก้ไข้ทุกชนิด ช่วยขับลม

9) บอระเพ็ด

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson

ชื่อท้องถิ่น: บอระเพ็ด

สรรพคุณ: ยาอายุวัฒนะรักษาโรคมะเร็งเม็ดเลือด ขั้บลม ริดสีดวง

10) พญารากดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Diospyros variegata* Kurz

ชื่อท้องถิ่น: พญารากดำ

สรรพคุณ: แก้กระษัย ไตพิการ แก้ไข้ตัวร้อน

11) สะค้าน

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Piper interruptum* Opiz

ชื่อท้องถิ่น: สะค้าน

สรรพคุณ: แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมในทรวงอก แก้จุดเสียด แก้โรคเบื่ออาหาร

12) คัดลีน

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Walsura trichostemon* Miq.

ชื่อท้องถิ่น: คัดลั่น

สรรพคุณ: แผลในกระเพาะอาหารและลำไส้ รักษาโรคริดสีดวงทวาร

13) กรวยป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Casearia grewiaefolia* Vent.

ชื่อท้องถิ่น: กรวยป่า

สรรพคุณ: บำรุงกำลัง บำรุงโลหิต แก้ไข้พิษหรือพิษไข้ตัวร้อน

14) มะหาด

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Artocarpus lakoocha* Roxb.

ชื่อท้องถิ่น: มะหาด

สรรพคุณ: ยาขับพยาธิตัวตืดและพยาธิไส้เดือน แก้กลม แก้ก้องอืดเฟ้อ แก้กษัย

15) พญายา

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Hesperethusa crenulata* (Roxb.) Roem.

ชื่อท้องถิ่น: พญายา

สรรพคุณ: แก้กลมบ้าหมู โรคลำไส้ แก่ไข้ ขับลม

16) มะหาด

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Lepisanthes rubiginosa* (Roxb.) Leenh.

ชื่อท้องถิ่น: มะหาด

สรรพคุณ: บำรุงกำลัง แก้วโรค แก้อาการปวดศีรษะ แก้ไข้

17) กระเบา

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Hydnocarpus anthelminthicus* Pierre ex Laness.

ชื่อท้องถิ่น: กระเบา

สรรพคุณ: รักษา มะเร็ง ดับพิษทั้งปวง แก้กกลากเกลื้อน รักษาบาดแผล

18) เถาน้ำเหนียว

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Derris scandens* (Roxb.) Benth

ชื่อท้องถิ่น: เถาน้ำเหนียว

สรรพคุณ: แก้กโรคผิวหนัง บำรุงหัวใจ

19) ประดงเลือด

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Ellipanthus tomentosus* Kurz

ชื่อท้องถิ่น: ประดงเลือด

สรรพคุณ: กระทบเลือดให้ไหลเวียนดี ผิวพรรณสวยงาม แก้พิษต่าง ๆ

20) คัดเค้า

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Oxyceros horridus* Lour.

ชื่อท้องถิ่น: คัดเค้า

สรรพคุณ: บำรุงโลหิต ฟอกโลหิต ยาขับโลหิต

21) กระบือเจ็ดตัว

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Excoecaria cochinchinensis* Lour.

ชื่อท้องถิ่น: กระบือเจ็ดตัว

สรรพคุณ: ดับพิษร้อน ถอนพิษไข้ แก้ไข้ ถอนพิษผดผื่นคัน

22) สารภี

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Mammea siamensis* T. Anderson

ชื่อท้องถิ่น: สารภี

สรรพคุณ: ช่วยบำรุงหัวใจ บำรุงเส้นประสาท แก้ไข้ แก้วิงเวียน

23) เถาเส้มน้ำ

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Capparis micracantha* DC.

ชื่อท้องถิ่น: เถาเส้มน้ำ

สรรพคุณ: บำรุงกำลัง แก้กษัย

24) ไม้กระเทียมโรง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Ficus foveolata* Wall.

ชื่อท้องถิ่น: ม้ากระทืบโรง

สรรพคุณ: บำรุงกำลัง เจริญอาหาร แก้ปวดฟัน ริดสีดวงทวาร

25) กระไดลิง

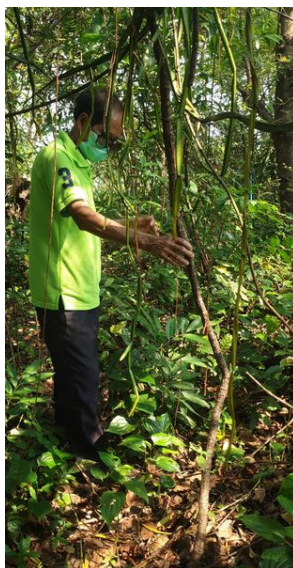

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Bauhinia scandens* L.

ชื่อท้องถิ่น: กระไดลิง

สรรพคุณ: แก้พิษทั้งปวง แก้ร้อนใน แก้ไข้เซื่องซึม แก้พิษโลหิต

26) เถาคันแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch.

ชื่อท้องถิ่น: เถาคันแดง

สรรพคุณ: รักษาโรคภัยไข้เจ็บ เป็นยาฟอกเลือด เป็นยาขับเสมหะ ขับลม

27) มะดัน

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Garcinia schomburgkiana* pierre

ชื่อท้องถิ่น: มะดัน

สรรพคุณ: ขับฟอกโลหิต แก้เบาหวาน แก้ภัยไข้เจ็บ แก้อาการไอ

28) กันเกรา

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Fagraea fragrans* Roxb.

ชื่อท้องถิ่น: กันเกรา

สรรพคุณ: ช่วยบำรุงโลหิต ยาอายุวัฒนะ

29) เค้ายายม่อม

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Tacca leontopetaloides* (L.) Kuntze

ชื่อท้องถิ่น: เค้ายายม่อม

สรรพคุณ: บำรุงร่างกาย บำรุงกำลัง แก้พิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย พิษผึ้ง พิษจากแมงกะพรุนไฟ

30) ก้างปลาแดง

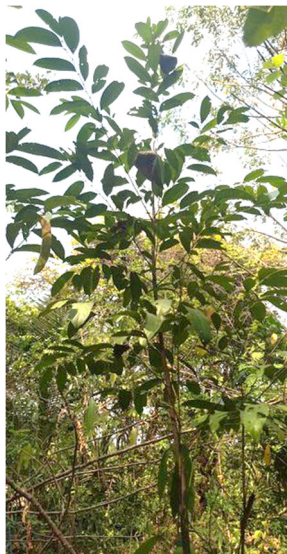

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Phyllanthus reticulatus* Poir.

ชื่อท้องถิ่น: ก้างปลาแดง

สรรพคุณ: แก้ร้อนใน แก้กระหายน้ำ แก้ไข้หวัดทุกชนิด แก้ฝีแดง และฝีทั้งปวง

31) พญาไฟ

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Piper retrofractum* Vahl.

ชื่อท้องถิ่น: พญาไฟ

สรรพคุณ: ขับลม บำรุงเลือด แก้ซาง

32) กระบก

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Irvingia malayana* Oliv. ex. A. W. Benn.

ชื่อท้องถิ่น: กระบก

สรรพคุณ: ขับรุงเลือด บำรุงสมอง

33) มะกา

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Bixa orellana* L.

ชื่อท้องถิ่น: มะกา

สรรพคุณ: แก้วรืดสีดวง ขับประจำเดือน

34) มะเดื่อปล้อง

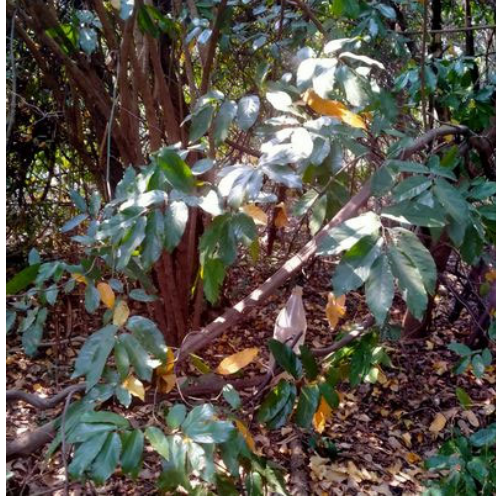

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Ficus hispida* L.f.

ชื่อท้องถิ่น: มะเดื่อปล้อง

สรรพคุณ: ดับพิษร้อน ถอนพิษไข้ แก้วปวดแสบในกระดูก แก้วกษัย

35) พญาช้างสาร

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Ochna integerrima* (Lour.) Merr.

ชื่อท้องถิ่น: พญาช้างสาร

สรรพคุณ: มดลูกเข้าอู่ บำรุงกำลัง เพิ่มสมรรถภาพทางเพศ

36) เต่าร้าง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Caryota mitis* Lour.

ชื่อท้องถิ่น: เต่าร้าง

สรรพคุณ: แก้ไข้จับสั่น บำรุงตับและปอด ช่วยดับพิษที่ตับ ปอด และหัวใจพิการ

ระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร

บ้านง่าง ตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ตำบลสะแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ และ บ้านโนนสำราญ ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์

ตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ตำบลสะแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์

บทที่ 4

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

สมุนไพรที่พบในตำรายาโบราณที่ได้จากผลการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. ปี 2564 มีจำนวน 14 ชนิด ได้แก่ กระดุกงูเห่า ย่านางแดง จันทน์แดง เฌียงพ้านางแอ เข็มขาวใบใหญ่ เช็ดดอกแดง นมวัว ฝางเสน ตีนตุ้ง นมสาว ทองพันชั่ง รวงแดง ขมิ้นเครือ และแคป่า นอกจากนี้ยังพบสมุนไพรพื้นบ้านที่สามารถใช้เป็นยารักษาโรคได้อีก 36 ชนิด ได้แก่ เถาวัลย์เปรียง สบู่เลือด ว่านตะขาบ ว่านชักมดลูก เขยตาย เพชรสังฆาต นมแมว คนทา บอระเพ็ด พญารากดำ สะค้าน คัดลิ้น กรวยป่า มะหาด พญาบาท มะหาด กระเบา เถาน้ำเหนียว ประดงเลือด นมวัว คัดเค้า กระบือเจ็ดตัว สารภี เถาแส้ม้า ม้ากระเทียมโรง กระไดลิง เถาคันแดง มะดัน กันเกรา ก้างปลาแดง ท้าวยายหม่อม พญาไฟ กระบก มะกามะเดื่อปล้อง เตารัง และพญาช้างสาร

สมุนไพรที่พบส่วนใหญ่เจริญเติบโตได้ดีในป่าดิบแล้ง เป็นป่าที่อยู่ในพื้นที่ค่อนข้างราบ หรือตามหุบเขา มีความชุ่มชื้นน้อย พบในแถบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพืชสมุนไพรบางชนิดต้องเก็บจากป่าของจังหวัดอื่น ๆ เพราะทางภาคอีสานค่อนข้างหายาก

พิกัดที่พบสมุนไพร ได้แก่ ตำบลบ้านยาง ตำบลลุ่มเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ และตำบลสะแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

ข้อเสนอแนะ

- 1) ควรมีการนำพืชสมุนไพรที่พบไปต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพร เพื่อประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ
- 2) เนื่องจากสมุนไพรบางชนิดเริ่มหายากและกำลังจะสูญพันธุ์ ควรมีการนำมาขยายพันธุ์เพาะพันธุ์แบบเนื้อเยื่อ เพื่ออนุรักษ์และขยายพันธุ์ให้คงอยู่ต่อไป

บทที่ 5

การนำไปใช้ประโยชน์และขยายผล

พืชสมุนไพรโบราณ เป็นพืชที่มีการนำมาใช้ในการรักษาโรค และอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ของคนสมัยก่อน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ และมีการบันทึกองค์ความรู้ลงในเอกสารโบราณ เพื่อไม่ให้องค์ความรู้นั้นสูญหาย แต่ปัจจุบันเมื่อมีแพทย์แผนปัจจุบัน หรือมียารักษาโรคที่สามารถสังเคราะห์ขึ้นได้ จึงส่งผลให้ยาสมุนไพรโบราณที่เคยใช้รักษาอาการเจ็บป่วยของคนสมัยก่อนนั้น ได้รับความนิยมน้อยลง บางส่วนก็สูญหายไปตามกาลเวลา ดังนั้นจากผลการดำเนินงานของโครงการพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารโบราณ เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ สามารถนำไปต่อยอดโดยการนำสมุนไพรโบราณที่ได้จากสำรวจ มาสกัดเอาสารสำคัญและใช้เป็นส่วนผสมให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ได้แก่ ยาหม่องสมุนไพร ยานวดสมุนไพร หรือ ผลิตภัณฑ์สมุนไพรแก้ผกซ้ำ ปวดบวม เป็นต้น ซึ่งนอกจากสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนแล้ว ยังเป็นการทำให้คนในยุคปัจจุบันได้เห็นความสำคัญ การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร และยังสามารถทำให้คนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์พืชสมุนไพรไปในตัวได้ด้วย นอกจากนี้ทางคณะดำเนินงานโครงการได้คืนความรู้สู่ชุมชนโดยการมอบหนังสือตำรายาโบราณที่ได้จากการปริวรรต และสังคายนา ให้แก่หมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน เพื่อสามารถใช้ประโยชน์จากรำตัวยาโบราณได้

